

5. Mastyukova E. M. Rebenok s otkloneny'yamy' v razvy'ty'y'. Rannaya dy'agnosty'ka y' korrekcy'ya. Moskva : Prosveshheny'e, 1992. 94 s.
6. Ny'shcheva N. Programma korrekcy'onno-razvy'vayushhej raboty v logopedy'cheskoj gruppe detskogo sada dlya detej s ONR (s 4 do 7 let). SPb. : DETSTVO-PRESS, 2006. 352s.
7. Ribczun Yu. V. Naukovo metody'chne zabezpechennya realizaciyi special'noy osvity' ditej iz ZNM. Logoped. 2011. # 8 (8) serpen'. – S.4-11.
8. Ribczun Yu. V. Korekciyna robota z rozvy'tku movlennya ditej p'yatogo roku zhy'ttya iz fonety'kofonematy'chny'm nedorozvy'tkom movlennya: progr.-metod. kompleks. Ky'yiv : Kafedra, 2013. 283 s.
9. Ribczun Yu. V. Korekciyne navchannya z rozvy'tku movlennya ditej molodshogo doshkil'nogo viku iz ZNM : programno-metody'chny'j kompleks. Ky'yiv : Osvita Ukrayiny', 2011. 292 s.
10. Sobotovy'ch E. F. Narusheny'ya rechevogo rozvy'ty'ya u detej y' puty' y'x korrekcy'y'. Ky'yiv, 1995. 203s.
11. Trofy'menko L. I. Korekciyne navchannya z rozvy'tku movlennya ditej seredn'ogo doshkil'nogo viku iz ZNM: Programno-metody'chny'j kompleks. Ky'yiv : Aktual'na osvita, 2007. 120 s.
12. Fy'ly'cheva T. B., Chy'rky'na G. V., Tumanova T. Vospy'tany'e y' obucheny'e detej doshkol'nogo vozrasta s obshhy'm nedorazvy'ty'em rechy'. Programmno- metody'chesky'e rekomendacy'y'. Moskva : Drofa, 2009. 189s.
13. Fy'ly'cheva T. B., Chy'rky'na G. V., Tumanova T. Korrekcy'ya narusheny'j rechy'. Programmyi dlya doshkol'nyx obrazovatel'nyx uchrezhdeny'j kompensy'ruyushhego vy'da dlya detej s narusheny'yamy' rechy'. Moskva : Prosveshheny'e, 2010. 271s.

Одержано статтю: 4.02.2019

Прийнято до друку: 18.03.2019

УДК 37:81'246.3

DOI: 10.15330/esu.15.227-234

Тетяна Головатенко,

викладач, аспірант,

Київський університет імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

Tetiana Holovatenko,

Lecturer, Post-graduate student,

Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine)

t.holovatenko@kubg.edu.ua

ПОНЯТТЯ “МУЛЬТИЛІНГВАЛЬНА ОСВІТА”: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І ОСВІТОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

THE CONCEPT OF “MULTILINGUAL EDUCATION”: EUROPEAN AND EDUCOLOGICAL DISCOURSE

У статті уточнено поняття “мультилінгвальна освіта” з позицій освітніх систем країн Бенілюкс та України. З’ясовано значення основних підсистем поняття – мультилінгвізм та освіта. Визначено зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на розвиток мультилінгвальної освіти. До зовнішніх чинників відносимо: вплив глобалізації на суспільство, соціальний захист на володіння іноземними мовами, соціальна мобільність населення, комплекс історично-культурних чинників. До внутрішніх чинників належать мовний та етнічний склад населення країни, наявність офіційних та державних мов та освітня політика країни.

Ключові слова: мультилінгвальна освіта, освітологія, тенденції, розвиток.

The article specifies the concept of multilingual education in European educological discourse based on its legislative framework and research results of European scholars. European experience of organizing multilingual education is attracting increasing interest due to the absence of its developed legislative provision and means of its implementation into the

Ukrainian education system. The aim of this paper is to analyze the core of the concept of multilingual education, to define factors, influencing its quality and effectiveness, as well as tendencies of its further development in Benelux countries and Ukraine. The core of the concept comprises multilingualism and education as its main notions. It is generally accepted by European Commission that the notion “multilingualism” refers to the ability of a person to communicate in several languages, as well as co-existence of several language communities on one territory. The other component of the concept is “education”, which is regarded as an external influence on the process of learning of generalized objective social experience, norms and values. The article studies external and internal factors influencing multilingual education. External factors comprise the influence of globalization on society, a socially justified need for foreign languages acquisition, mobility of population, historical and cultural relations between countries. Internal factors comprise language and ethnic structure of the population, usage of official and state languages, and educational policy of a country. As a result of analysis of legislative framework, scientific discourse, and statistical data, we define multilingual education as a dynamic system, which is a complex of internal and external factors influencing the development of communicative competence in several foreign languages; as well as a process and a result of simultaneous acquisition of several foreign languages. Additionally, this research concludes that notions of bilingual and plurilingual education are recognized as varieties of multilingual education. Based on systematization of the European scientific discourse the following tendencies in the development of multilingual education were identified: increasing requirements to language proficiency, protecting regional and minority languages, diversification of multilingual education, and teacher training to implementation of multilingual education.

Key words: *multilingual education, educology, tendencies, development.*

Постановка проблеми. У системі освіти України сьогодні відбувається ряд змін, зумовлених її орієнтацією на європейські стандарти. Ці зміни стосуються як шкільного навчання, так і вищої педагогічної освіти, що зумовлено потребою підготовки майбутніх учителів до реалізації Державного стандарту початкової освіти (2018 р.), який регламентує зміст навчання у початковій школі. Державний стандарт визначає володіння рідною та іноземними мовами (ІМ) однією з ключових компетентностей, необхідних для всебічного розвитку учня початкової школи [3, с. 2]. З огляду на це, майбутній вчитель початкової школи має не лише володіти ІМ, а й опанувати міжкультурну дидактику, що забезпечить його підготовку до роботи у мультилінгвальному середовищі. Проте, на сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти в Україні не напрацьовано достатнього досвіду, необхідного для досягнення цієї цілі. Водночас, у Європейському Союзі, де така необхідність з'явилася в середині ХХ ст., поступового оформлення набула політика мультилінгвізму, що згодом стала напрямом мовної та освітньої політики. Разом з тим, вивчення європейського досвіду зумовлює необхідність, перш за все, уніфікації поняття мультилінгвальної освіти в українському науковому дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою теоретичних та практичних аспектів питання мультилінгвізму займалися Дж. Сенос, Дж. Дуарте, Р. Франческіні, О. Гарсія та інші європейські науковці. Дослідники аналізують погляди на співвідношення понять білінгвізму, мультилінгвізму та плурілінгвізму [6, с. 5]; здійснюють моделювання освітніх моделей у мультилінгвальному середовищі з урахуванням культурного статусу мови та освітніх функцій, які вона виконує в суспільстві [7, с. 121] та за критерієм використання в освітньому процесі декількох мов з метою формування рецептивних та продуктивних навичок

(транслінгвізм) [9, с. 29]; аналізують принципи організації мультилінгвального освітнього простору [13, с. 272].

Серед українських науковців лінгвістичний аспект мультилінгвізму досліджувався А. Анісімовою, лінгводидактичний – Г. Чубою, білінгвальна освіта молодших школярів – О. Яровою, іншомовна освіта молодших школярів – Л. Мовчан та ін.. Як зазначають науковці [12, с. 345; 6, с. 4-5], мультилінгвізм – це явище міждисциплінарне та багатовимірне, тому вивчається лінгвістикою, психолінгвістикою, соціолінгвістикою, та лінгводидактикою.

Політика мультилінгвізму є одним із напрямів мовної політики Європейського Союзу, що спрямована на “... заохочення вивчення мов, сприяння мовній різноманітності у суспільстві; підтримку здорової мультилінгвальної економіки; забезпечення доступу до європейського законодавства та інформації різними європейськими мовами” [5, с. 3]. Рада Європи законодавчо закріпила політику мультилінгвізму Резолюцією (2008/С 320/01) “Про європейську стратегію мультилінгвізму”. Пріоритетними визначено: посилення соціальної згуртованості, інтеграція мігрантів та міжкультурний діалог; підтримка навчання впродовж життя (LLL); заохочення мобільності робочої сили, збільшення працевлаштованості на теренах Європейського Союзу; ефективне та інклюзивне управління мультилінгвальним спілкуванням у контексті наддержавної демократії; поширення мовного різноманіття та міжкультурного діалогу через переклад інформації про Європейський Союз та поширення її світом; поширення європейських мов світом [17]. Аналіз вищезгаданих документів засвідчує, що політика мультилінгвізму не обмежується лише мовної політикою, а передбачає ряд соціо-культурних заходів. Проте, на нашу думку, з огляду на відсутність комплексних досліджень мультилінгвізму в освіті, доцільним є вивчення мультилінгвізму та мультилінгвальної освіти з позицій освітології, яка досліджує відкриту систему освіти в її сталому розвитку [4, с. 8]. Предметом освітології С. Сисоева визначає три основні позиції: системи та підсистеми освіти у їх сталому розвитку; умови, внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на цей розвиток; та доміанти, що визначають вектор їх розвитку [4, с. 8].

Мета статті – проаналізувати сутність поняття мультилінгвальної освіти в європейському освітологічному дискурсі визначивши чинники, що впливають на її якість та ефективність, а також її подальший розвиток.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття “мультилінгвальна освіта” в українській науковий дискурс увійшло завдяки інтеграції України до Європейського освітнього простору. Тому, витoki цього поняття теж знаходимо в Європейському Союзі (англ. “multilingual education”). Спершу, проаналізуємо основу поняття “мультилінгвальна освіта”, що виражається через мультилінгвізм та освіту.

Рада Європи розглядає мультилінгвізм як “наявність на певній території, великій чи малій, більше ніж одного різновиду мови” [14]. Це визначення більшою мірою відповідає географічному підходу до розуміння мультилінгвізму. Натомість, Європейська Комісія визначає мультилінгвізм у площині здатності особи спілкуватися декількома мовами, а також як співіснування різних мовних спільнот на одній території [5, с. 3]. Це визначення поєднує як індивідуальний, так і географічний та суспільний компоненти, тому його ми вважаємо найбільш повним.

Другим компонентом є поняття “освіта”. Аналіз цього поняття С. Сисоевою дозволяє визначити освіту як “...процес зовнішнього впливу на засвоєння

індивідом узагальненого об'єктивного, соціального досвіду, норм, цінностей тощо; [...] процес, тобто цілісна єдність навчання, виховання й розвитку, саморозвитку особистості” [4, с. 6].

З'ясувавши значення кожного окремого терміну поняття мультилінгвальної освіти, зазначимо, що UNESCO визначає мультилінгвальну освіту через використання щонайменше трьох мов у освіті: рідної, регіональної або державної мови та міжнародної мови в освіті [10, с. 17]. Відтак, поняття мультилінгвальної освіти передбачає урізноманітнення пропозиції мов до вивчення у навчальному закладі чи освітній системі.

Продовжуючи дослідження концептуального поля поняття “мультилінгвальна освіта”, зазначимо, що на його периферії можна визначити поняття білінгвальна освіта (bilingual education) та плюрилінгвальна освіта (plurilingual education), які в українському науковому дискурсі виражаються англіцизмами або перекладаються як “багатомовна освіта”. До прикладу, білінгвальна освіта розглядається науковцями як навчання двох мов. Окрім цього, на думку Р. Франческіні, на ранніх етапах білінгвізм виступає у якості мультилінгвізму [12, с. 345]. Натомість, поняття плюрилінгвальної освіти можна означити крізь призму мети – “...розширення репертуару мов, якими користується особа” [6, с. 5]. На нашу думку, у цьому контексті плюрилінгвізм можна розглядати як індивідуальний мультилінгвізм.

Аналіз європейської законодавчої бази мультилінгвізму та поглядів науковців на зміст поняття мультилінгвальної освіти дозволяє виокремити основні зовнішні чинники, що впливають на систему мультилінгвальної освіти: вплив глобалізації на суспільство, соціальний запит на володіння ІМ, соціальна мобільність населення та історично-культурні чинники.

До прикладу, Бельгія, Нідерланди та Люксембург входять до союзу Бенілюкс, Європейського Союзу, НАТО та інших наддержавних організацій. Окрім цього, ці країни входять до Європейського простору вищої освіти, що також зумовлює необхідність вивчення ІМ у цих країнах. До прикладу, Європейський Союз постійно публікує рекомендації щодо навчання ІМ у країнах-учасниках, які по-різному імплементуються в освітній політиці європейських країн. В Україні вплив глобалізації позначається на поширенні англійської мови як мови міжнародного спілкування та пріоритетом європейської співпраці, зокрема в освіті. До основних мов, якими володіють бельгійці належать англійська (38%), французька (45%) та німецька (22%) [11, с. 21]. У Люксембурзі французькою володіє 80% населення, 69% німецькою, та 56% англійською мовами [11, с. 21]. У Нідерландах 90% населення можуть розмовляти англійською, 71% німецькою, та 29% французькою мовами. Офіційних даних, щодо спілкування населення іноземними мовами в Україні немає, проте за даними Українського Центру Оцінювання Якості Освіти, в Україні 26,6% випускників склали ЗНО з англійської мови, 0,7% – з німецької мови [2, с. 132;138;144;150]. Окрім цього на території України поширеним явищем є суспільний білінгвізм (українська та російська мови).

Серед зовнішніх чинників соціальна мобільність також впливає на систему мультилінгвальної освіти. Наприклад, у 2017 р. в Бельгії серед іммігрантів найбільшу частку складають французи (12,2% іноземців), італійці (11,6% іноземців) та нідерландці (11,4% іноземців) [16]. Серед іноземців-іммігрантів Нідерландів є поляки (13,3%), турки (8,1%) та німці (8%). В Люксембурзі серед іммігрантів-іноземців є португальці (34,4%), французи (15,7%) та італійці (7,6%) [16]. В Україні ця ситуація виглядає наступним чином: росіяни (17,44%), азербайджанці (5,44%) та

турки (5%) [1, с. 130]. Наявність іммігрантів зумовлює необхідність їх інтеграції у системі шкільного навчання через мультилінгвальну освіту.

До основних історично-культурних чинників належать тісні зв'язки між країнами. До прикладу, у період з 1795-1815 рр. Бельгія та Люксембург були частиною Франції, 1813-1830 рр. Бельгія та Люксембург були під владою Нідерландів, під час Світових воєн – окуповані Німеччиною. Україна до 1917 р. була під владою Російської імперії, Польщі, Австрії. Від 1919 р. до 1991 р. Україна була під владою ССРСР. Ці історично-культурні фактори впливають на поширення мов територією країни та на мови, якими спілкується населення, а також на організацію мультилінгвальної освіти.

До внутрішніх чинників, які відіграють вирішальну роль в організації мультилінгвальної освіти відносимо мовний та етнічний склад населення країни, наявність офіційних та державних мов та освітню політику країни.

До прикладу, за даними BBC Languages, у Бельгії 33% населення розмовляє французькою, більш ніж 60% – нідерландською, 1% – німецькою, у Нідерландах 90% розмовляють датською, 2,2% – фризською [8]. У Люксембурзі 56% населення спілкується люксембурзькою, 12% – французькою, 16% – португальською, по 3% – німецькою та італійською, 2% – англійською та 8% – іншими мовами [8]. В Україні – 72% спілкуються українською, 22% – російською, а решта – іншими мовами [8].

Прослідкуємо як мовний склад населення впливає на освітню політику. Одним із індикаторів цього процесу може виступати впровадження загальноєвропейського принципу “одна рідна та дві іноземні мови” з раннього віку. Вивчення першої іноземної мови (французької) у німецькомовній спільноті Бельгії відбувається у дошкільних закладах по досягненні дітьми 3 років, а другої іноземної мови – в 13 років [15, с. 30]. У франкомовній Валлонії вивчення першої іноземної мови починається у віці 10 років, а вивчення другої мови є не обов'язковим. Школи можуть запропонувати вивчення таких іноземної мови у початковій школі: німецька, англійська та нідерландська [15, с. 47]. У нідерландомовній Фландрії вивчення першої іноземної мови також починається у 10 років, а вивчення другої – у віці 13. Обов'язковими мовами до вивчення в обох регіонах є французька та англійська мови [15, с. 44]. У Столичному Брюсельському регіоні та деяких регіонах Валлонії обов'язкове вивчення першої ІМ починається у 8 років [15, с. 30].

У Нідерландах, обов'язковим є вивчення англійської мови [15, с. 44]. Першу ІМ діти вивчають із 10 років, а другу – із 12 років [15, с. 30]. Іспанську, німецьку, та французьку мови можуть запропонувати вивчати з початкової школи [15, с. 47]. У провінції Фрисландія обов'язковим є вивчення регіональної фризської мови [15, с. 48].

В освітньому контексті Люксембургу використовуються всі три державні мови: у дошкільній освіті переважає використання люксембурзької мови, у початковій школі – німецької, а середню освіту здобувають французькою (класична середня освіта) або німецькою (технічна середня освіта). Вивчення першої ІМ (німецької) у Люксембурзі починається по досягненню дітьми 6 років, а другої (французької) – по досягненню 7 років [15, с. 30].

В Україні обов'язкове вивчення першої іноземної мови (англійської) розпочинається у 6 років [3, с. 13], а другої мови – в 11 років.

Таким чином, зазначимо, що впровадження принципу “одна рідна та дві іноземні мови” має свою специфіку у кожній з країн та відображає реалії освітньої політики кожної з країн, проте прослідковується тенденція до вивчення у

початковій школі тієї ІМ, яка необхідна для повсякденного спілкування ІМ, або ж мови міжнародного спілкування. Це, в свою чергу, впливає на зміни у підготовці вчителів до навчання ІМ. Зокрема, навчати ІМ у початкових школах можуть вчителі широкого профілю (*generalist teacher*), вчителі-предметники (*semi-specialist*) та філологи. У Фландрії (Бельгія), Нідерландах та Люксембурзі ІМ у початковій школі можуть навчати вчителі початкової школи (вчителі широкого профілю). У німецькомовній спільноті Бельгії вчитель широкого профілю або філолог може навчати ІМ у початковій школі. У Валлонії (Бельгія) вчителі-предметники (які можуть навчати щонайменше 3 предметів, серед яких також іноземна мова), або ж філологи можуть навчати у початковій школі [15, с. 85]. В Україні вчителі широкого профілю та філологи навчають іноземних мов у початковій школі.

Третім компонентом аналізу мультилінгвальної освіти в освітологічному контексті є окреслення домінант, або ж векторів подальшого розвитку системи. До основних тенденцій розвитку мультилінгвальної освіти науковці відносять: підвищення вимог щодо рівня володіння іноземною мовою, освітній білінгвізм, робота у напрямку збереження мов національних меншин, подальше урізноманітнення форм мультилінгвальної освіти та підготовка майбутніх вчителів до її імплементації.

Розглянемо зміст цих тенденцій. Підвищення вимог щодо рівня володіння ІМ (до рівня B1) пов'язане із раннім початком їх вивчення та продовженням тривалості обов'язкової шкільної освіти [18, с. 762]. Окрім цього, науковці зазначають, що освітній білінгвізм, як і зараз, відграватиме важливу роль в суспільстві [18, с. 763], а володіння ІМ безпосередньо залежатиме від необхідності вивчати ту чи іншу ІМ в системі шкільної освіти. Наступна тенденція щодо урізноманітнення форм мультилінгвальної освіти стосується більшою мірою України, де вона представлена тільки вивченням ІМ за моделлю мовної підтримки (за Дж.Сенос). Окрім цього, в Україні гостро постає питання підготовки вчителів початкової школи до навчання ІМ у відповідності до європейських мультилінгвальних моделей.

Отже, аналіз поняття мультилінгвальної освіти в європейському освітологічному дискурсі дозволяє нам визначити мультилінгвальну освіту як динамічну систему, що є комплексом внутрішніх та зовнішніх чинників, які впливають на розвиток у індивіда іншомовної комунікативної компетентності декількома мовами; а також процес та результат одночасного опанування декількох іноземних мов.

Висновки. Як результат аналізу поняття “мультилінгвальна освіта” в освітологічному дискурсі, ми з'ясували, що в основі цього поняття лежать терміни “мультилінгвізм” та “освіта”, а до периферії – “білінгвальна освіта” та “плюрлінгвальна освіта”. До чинників, що впливають на розвиток системи мультилінгвальної освіти належать вплив глобалізації на суспільство, популярність іноземних мов, соціальна мобільність населення, комплекс історично-культурних чинників, мовний та етнічний склад населення країни, наявність офіційних та державних мов та освітня політика країни. Серед домінант, або тенденцій, розвитку системи мультилінгвальної освіти науковці виділяють підвищення вимог щодо рівня володіння іноземною мовою, освітній білінгвізм, робота у напрямку збереження мов національних меншин, подальше урізноманітнення форм мультилінгвальної освіти та підготовка майбутніх вчителів до її імплементації.

З огляду на вищезазначене, перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні та імплементації досвіду країн Європейського Союзу щодо

підготовки майбутніх вчителів початкової школи до впровадження мультилінгвальної освіти в Україні.

Література

1. Державна служба статистики України. Населення України за 2017 рік. Демографічний щорічник. 2018. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2018/zb_dy_2017.pdf. (дата звернення: 10.03.2019).
2. Офіційний звіт про проведення в 2018 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти. УЦЯО: веб-сайт. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/ZVIT-ZNO_2018-Tom_1.pdf (дата звернення: 10.03.2019).
3. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти від 21 лютого 2018 р. №87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 13.03.2019).
4. Сисоєва С.О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Сер. Педагогіка. 2011. № 141, т. 153. С. 5-11. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2011/153-141-1.pdf> (дата звернення: 10.03.2019).
5. A New Framework Strategy for Multilingualism. European Legislation. 2005. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0596:FIN:EN:PDF> (дата звернення: 10.03.2019).
6. Cenoz J. Defining Multilingualism. *Annual Review of Applied Linguistics*. 2013. № 33. Pp. 3-18. URL: doi:10.1017/S026719051300007X (дата звернення: 10.03.2019).
7. Cenoz J., Genesee F. *Beyond bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd., 1998. 269 p (дата звернення: 10.03.2019).
8. Countries of Europe. BBC Languages. Languages Across Europe. URL: http://www.bbc.co.uk/languages/european_languages/countries/index.shtml (дата звернення: 10.03.2019).
9. Duarte J., van der Meij M. A holistic model for multilingualism in education. *EuroAmerican Journal of Applied Linguistics and Languages*. 2018. №5(2). pp. 24-43. URL: <https://doi.org/10.21283/2376905X.9.153> (дата звернення: 10.03.2019).
10. Education in a Multilingual World. UNESCO. 2003. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001297/129728e.pdf> (дата звернення: 10.03.2019).
11. European Commission. Special Eurobarometer 386. Europeans and their Languages. Special Eurobarometer. 2012. № 386. 147 p. URL: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf (дата звернення: 10.03.2019).
12. Franceschini R. Multilingualism and Multicompetence: A Conceptual View. *The Modern Language Journal*. Toward a Multilingual Approach in the Study of Multilingualism in School Contexts. 2011. Vol. 95, № 3, p. 344-355.
13. García O. Critical Multilingual Language Awareness and Teacher Education. *Language Awareness and Multilingualism*. Encyclopedia of Language and Education (3rd ed.) / за ред. J. Cenoz, D. Gorter, S. May. Springer, Cham, 2017. Pp. 263-281. URL: doi.org/10.1007/978-3-319-02240-6_30 (дата звернення: 10.03.2019).
14. Guide for the Development of Language Education Policies in Europe. Language Policy Division. Council of Europe, 2007. URL: <https://rm.coe.int/16806a892c> (дата звернення: 10.03.2019).
15. Key Data on Teaching Languages at School in Europe. Eurydice. URL: <http://doi:10.2797/839825> (дата звернення: 10.03.2019).
16. Migration and migrant population statistics. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#Migrant_population:_almost_2_2_million_non-EU_citizens_living_in_the_EU (дата звернення: 10.03.2019).
17. Resolution on a European strategy for multilingualism. Official Journal of the European Union. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008G1216\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008G1216(01)&from=EN) (дата звернення: 10.03.2019).
18. Tabouret-Keller A. Bilingualism in Europe. *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism*, 2 ed. / за ред. Т. К. Bhatia, W. C. Ritchie. Wiley-Blackwell, 2012. P. 745-770. URL: 10.1002/9781118332382 (дата звернення: 10.03.2019).

References

1. Cenoz, J. (2013). Defining Multilingualism. *Annual Review of Applied Linguistics*, 33, p. 3-18. Retrieved from: <http://doi.org/10.1017/S026719051300007X> (eng).
2. Cenoz, J., & Genesee, F. (1998). *Beyond bilingualism*. Clevedon [England]: Multilingual Matters Ltd (eng).
3. Commission of the European Communities (2005) A New Framework Strategy for Multilingualism. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0596:FIN:EN:PDF> (eng).
4. Countries of Europe. BBC Languages. Languages Across Europe. Retrieved from: http://www.bbc.co.uk/languages/european_languages/countries/index.shtml (eng).
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Naseleattia Ukrainy za 2017 rik [State statistics service of Ukraine. Population of Ukraine in 2017]. *Demohrafichnyi shchorichnyk*. 2018. Retrieved from: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2018/zb_dy_2017.pdf. (ukr).
6. Duarte J., van der Meij M. (2018) A holistic model for multilingualism in education. *EuroAmerican Journal of Applied Linguistics and Languages*, 5(2), pp. 24-43. Retrieved from: <https://doi.org/10.21283/2376905X.9.153> (eng).
7. European Commission (2012). Special Eurobarometer 386. Retrieved from: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf (eng).
8. European Commission /EACEA/Eurydice. (2017). Key Data on Teaching Languages at School in Europe – 2017 Edition. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from <http://doi:10.2797/839825> (eng).
9. Eurostat (2017). *Migration and migrant population statistics*. Retrieved from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#Migrant_population:_almost_2_2_million_non-EU_citizens_living_in_the_EU (eng).
10. Franceschini, R. (2011). Multilingualism and Multicompetence: A Conceptual View. *The Modern Language Journal*. Toward a Multilingual Approach in the Study of Multilingualism in School Contexts, Vol. 95, No. 3, pp. 344-355 (eng).
11. García O. (2017) Critical Multilingual Language Awareness and Teacher Education. *Language Awareness and Multilingualism. Encyclopedia of Language and Education (3rd ed.)*. Springer, Cham, pp. 263-281. Retrieved from: doi.org/10.1007/978-3-319-02240-6_30 (eng).
12. Language Policy Division (2007). *Guide for the Development of Language Education Policies in Europe*. Retrieved from: <https://rm.coe.int/16806a892c> (eng).
13. Ofitsiinyi zvit pro provedennia v 2018 rotsi zovnishnoho nezalezhnogo otsiniuvannia rezultativ navchannia, zdobutykh na osnovi povnoi zahalnoi serednoi osvity [Official report on External Independent Evaluation in 2018 carried out on general secondary education]. *UTsIaO*. Retrieved from: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/ZVIT-ZNO_2018-Tom_1.pdf (ukr)
14. Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu pochatkovoi osvity vid 21 liutoho 2018 r. №87 [On the ratification of State standard of primary education on 21/02/2018 №87]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (ukr).
15. Resolution on a European strategy for multilingualism (2008). *Official Journal of the European Union*. Retrieved from: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008G1216\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008G1216(01)&from=EN) (eng).
16. Sysoieva S.O. (2011) Osvitolohiia – naukovyi napriam intehrovanoho piznannia osvity [Educology – scientific direction of integrated study of education]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnogo universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylianska akademiia"*. Ser. Pedahohika. 2011. № 141, т. 153. P. 5-11. Retrieved from: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2011/153-141-1.pdf> (ukr).
17. Tabouret-Keller A. (2012). Bilingualism in Europe. In T. K. Bhatia, & W. Ritchie, *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism* (2 edition ed., pp. 745-770). Wiley-Blackwell. Retrieved from: [10.1002/9781118332382](https://doi.org/10.1002/9781118332382) (eng).
18. UNESCO (2003). *Education in a Multilingual World*. Retrieved from UNESCO: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001297/129728e.pdf> (eng).

Одержано статтю: 21.02.2019

Прийнято до друку: 4.04.2019